

עלוך לב המועדים

גליון ס'

הלכות והליכות בענין שנה מעוברת

מתוך לב המועדים "חודש אדר ופורים"

חודשי השנה

חודשי השנה הם לפי חודשי הלבנה שנאמר "עולת חודש בחודשו" שניכר בו החידוש הלבנה שנראת כדבר מחודש, שבחצי הראשון הולכת ונגדלת ובחצי השני הולכת ומתמעטת ואח"כ שוב מתחדשת משא"כ חודשי החמה לא ניכר בהם שום התחדשות, והשנים אנו מחשבים לפי שנות החמה שנאמר (דברים מז א) "שמור את חודש האביב" תלה הכתוב בקיץ ולא יכונו זמני השנה שבהם הקיץ החורף קור והום אלא בחשבון השמש ולפי שיתרת ימות החמה על שנת הלבנה קרוב ל"א יום (שנות החמה שפ"ה ורביע יום, ושנות הלבנה שנ"ד יום ושמונה שעות ותרע"ו חלקים) וכשמתקבץ מן החסרון ל' יום פחות או יותר מוספים חודש אחד ועושים השנה מעוברת (אבודרהם תפילת פורים, רמב"ם הלכות קידוש החודש א-ב).

הטעם שמעבירים את השנה

תנו רבנן על שלושה דברים מעברין את השנה על האביב, על פירות האילן, ועל התקופה (סנהדרין יא, א).

על האביב: כתוב בפסוק (דברים מז א) "שמור את חודש האביב" ודרשו חז"ל (ר"ה כא, א) שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן, והטעם: שאז מבשילה התבואה ויהא מוכן להביא קרבן העומר.

על פירות האילן: מכיון שבחג השבועות מבאים ביכורים לבית המקדש אם מתאחרת הבשלת הפירות מוזמן העצרת צריך לטרוח ולעלות לירושלים פעם אחרת לכן מעבירים השנה כדי לדרות את חג השבועות בעוד חודש.

על התקופה: שהג הסוכות יהול בתקופת האסיף כדכתיב (דברים מז יג) "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנד".

הטעם שלא תקנו לעבר כל שנה כמה ימים כדי להשוות שנת הלבנה עם שנת החמה, משום שמבואר בגמרא (מגילה ה, א) אמר רבי אבא אמר שמואל מנין שאין מונים ימים לשנים שנאמר (שמות יב ב) "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" חודשים אתה מונה לשנים ואין אתה מונה ימים לשנים וע"כ תיקנו שיוסיפו חודשים שלמים כדי להשוות בין השנים.

הטעם שמעבירים חודש אדר ולא חודש אחר

משום דכתיב באסתר (ג, ז) "חודש שנים עשר הוא חודש אדר" ואם מעברין אחר משאר החודשים לא יהיה אדר חודש שנים עשר (תוס' סנהדרין יב, א ד"ה אין) כעין זה כתב הרבינו יונה (עמ"ס סנהדרין יב, א) לפי שא"א לעבר

חודש אחר, אם נעבר אייר נמצא שבין פסח לעצרת יהיה יותר מנ' יום, ואם נעבר חודש מחודשי הקיץ נמצא שלא יהיה תשרי חודש השביעי, ואם נעבר אחר מחודשי החורף לא יהיה חודש אדר חודש י"ב.

טעם אחר: לפי שלומדים עיבור השנה מעיבור החודש מה עיבור החודש אין תוספת עיבורו אלא בסוף החודש אף שנה אין תוספת עיבורה אלא בסוף השנה (מכילתא שמות פרשת בא ב ט, אבודרהם תפילת פורים).

טעם אחר: דילפינן מדכתיב (דברים מז א) "שמור את חודש האביב" חודש הסמוך לאביב אותו תעבר שתמיד יבוא אביב בזמנו (רש"י ראש השנה ז, א).

טעם אחר: לפי שאדר הוא סמוך לניסן ובו נדע אם צריך לעבר את החודשים (אבודרהם תפילת פורים).

טעם אחר: דבר ידוע שהחודשי השנה הם כנגד י"ב שבמי ישראל (תנחומא ויהי טו, מהרש"א חידושי אגדות סנהדרין יב, א), וחודש אדר מזלו דגים והוא כנגד יוסף שנמשל לדגים שאין העין שולט בו (רבי חיים ויטל בכפר ליקוטי תורה סוף פרשת ויצא), ויוסף הוליד ב' שבטים מנשה ואפרים ולכן מעבירים חודש אדר שהוא של יוסף כנגד ב' שבטים מנשה ואפרים בניו (ספר קדושת לוי סוף פרשת כי תשא).

משנכנס אדר מרבץ בשמחה (תענית נט, א) באדר א'

אדר א': ביעב"ץ מובא שדין זה נאמר על אדר ב' ולא על אדר א' (שאלת יעב"ץ ח"ב סימן פח, וכן כתב בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב ס' שא) ע"פ רש"י בתענית (כט, א) דאיתא שם משנכנס אדר מרבץ בשמחה וכתב שם רש"י (ר"ה משנכנס אדר) ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח, משמע שדווקא אדר ב' שבו חוגגים נס פורים וימי ניסן סמוכים להם משא"כ אדר א' אין בו פורים ואינו סמוך לפסח, וכן מובא בר' חיים פלאזי (בספרו מועד לכל חי סימן לא נב), וכן כתב הגריש"א הדרעת נוטה דקאי אדר ב' (השוקי חמד מגילה עמ' עז), ובעל שבט הלוי כתב דפשיטא ליה דאדר ב' קאי (ח"י סי' קח אות יג).

יש אומרים שדין זה נאמר גם על חודש אדר א', (תש' תת"ס סימן ב) החת"ם בתשובה שם כתב יום ג' א' דר"ח אדר ראשון שמרבץ בו בשמחה (שפת אמת ליקוטים לר"ח וכ"כ בספר דרך שיחה בשם הגר"ק שליט"א) ובמשנ"ב משמע דקאי גם אדר א' מדלא חילק (לוח הלכות ומנהגים). והביא בעל השבט הלוי (שם) שיש מוסיפים שמחה מאדר א' וטוב לב משתה תמיד.

ברכת החודש

בשבת שמברכים את החודש נהגו לומר באדר א' "ראש חודש אדר ראשון", ובאדר ב' אומר "ראש חודש אדר שני" (ערוה"ש תי"ז ט, משנ"ב תכו ס"ק ג).

דינים ופנהגים בשנה מעוברת

ארבע פרשיות

נוהגים לקרוא די פרשיות באדר ב', והטעם: משום דקי"ל דאדר שני עיקר משום דעדיף להסמיך אותו להג כדי להסמיך גאולה לגאולה דהיינו גאולת מרדכי לגאולת משה (מגילה ג, ב), ואם טעו וקראו פרשיות והמגילה באדר ראשון, כב"י משמע שא"צ לחזור, ובד"מ ובא"ר כתב שצריך לחזור ולקרוא (משנ"ב תרפה ס"ק ב).

קריאת זכור בשנה מעוברת

לכוון לצאת יד חובת זכירת עמלק בפרשת כי תצא: בשו"ת מהר"ם שיק מובא שהקשה להת"ם דהטעם שקוראים פרשת זכור פעם בשנה כדי שלא ישכח מהלב, ולכאורה בגמ' (ברכות נה, ב) משמע ששיעור שכחה הוא י"ב חודש ואין המת משתכח מהלב אלא לאחר י"ב חודש, לפי זה בשנה מעוברת יכוון בקריאת זכור שקוראים בפרשת שבוע "כי תצא" שלפני פורים כדי לצאת ידי חובת "זכור", והשיב התת"ם שכך הוא נוהג (שו"ת מהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצווה תרה).

ולמעשה: כתב הגריש"א שאין להקפיד בזה ואין צריך כוונה מיוחדת בקריאת כי תצא (הליכות והנהגות פורים עמוד 3).

ולכפרת פשע

בשנת העיבור מוסיפים בתפילת מוסף בברכת "אלהינו ואלהי אבותינו" "ולכפרת פשע" (משנ"ב תג ס"ק ו): והטעם: משום שיש בברכה זו י"ב לשונות לטובה ולברכה וכו' כנגד י"ב החודשים וכנגד חודש העיבור אומרים ולכפרת פשע (אלהינו רבה תכנ ס"ק ו, כה"ח תכה ס"ק יח).

טעם אחר: לפי שהוששים שמא העיבור שלנו הוא שלא כהוגן, וא"כ יוצא שאוכלים חמין בפסח (מעמי המנהגים עניני ר"ח בקונטרס אחרון על ס' תמו).

עד מתי אומרים "ולכפרת פשע" יש שנהגו לאומרו כל השנה, והטעם: לפי שסוברים שטעם אמירתו כנגד חודש העיבור, וכמו שאומרים כל י"ב לשונות בכל החודשים כך יש לומר גם כפרת פשע כנגד חודש אדר (כה"ח תכה ס"ק יח).

ויש שנהגו לאומרו רק עד סוף אדר ב' (משנ"ב תכה ס"ק ו), והטעם: לפי שאומרים אותו כל זמן שראוי לעבר את השנה דהיינו עד חודש אדר ולא מחודש ניסן והילך (לקט הלכות הנכחה ופורים עמוד 64).

בדיקת מזוזות: יש שנהגו לבדוק המזוזות בחודש אדר בשנה מעוברת, והטעם: כיון שמעיקר הדין צריך לבדוק פעמים בו' שנים כמבואר ביור"ד רצא א וכדי לזכור הלכה זו בדקו באדר בשנה מעוברת שזה יוצא בערך פעמיים בשבע שנים (קונטרס איגרת הזאת דביצלקי עמוד מב).

פורים קטן (ש"ע תרצ)

כשמעברים את חודש אדר, י"ד ומ"ו באדר א' נקראים פורים קטן.

כדיני תפילה

תחנון: אין אומרים תחנון בי"ד ומ"ו באדר א' (ש"ע תרצו א). וכן אין אומרים תחנון במנחה שלפניהם שהוא י"ג באדר א' (משנ"ב קלא ס"ק ל).

"אל ארך אפיים": כשחל פורים קטן ביום שני או ביום המישי אין אומרים "אל ארך אפיים" בפתיחת ההיכל, הטעם: לפי שלמנצח וא"א שוים הם באמירתם (משנ"ב תרצו ס"ק ב).

"יהי רצון" בשני וחמישי: כשחל פורים קטן ביום שני או ביום המישי אין אומרים "יהי רצון" שאחר קריאת התורה, והטעם: לפי שדינו בתחנון.

"למנצח" (תהילים כ): אין אומרים בימים אלו מזמור "יענך ה' ביום צרה" (ש"ע תרצו א). והטעם: כיון שהם ימים של גם והצלה (ש"ע תרצו א).

"על הניסים": אין אומרים בימים אלו "על הניסים" בין בתפילה ובין בברכת המזון (מנ"א תרצו ס"ק א). והטעם: לפי שאין קוראים ביום זה מגילה (משנ"ב תרצו ס"ק א).

ואם אמרו אין מחזירים אותו (משנ"ב שם), והטעם: דמדינא היה ראוי לעשות פורים באדר א' כמ"ש הפוסקים, אלא שסמיך גאולה לגאולה עדיף מ"מ הוי מעין המאורע (שערי ציון תרצו ב בשם חמד משה).

הספד ותענית: אין מספידים בהם ואין מתענים (ש"ע תרצו א). והטעם: משום דקשה הא קי"ל זרזים מקדימים למצוות וכיון שחייבים לקבוע מדאורייתא זכר לנס מ"ט דחו לאדר ב' משום סמיכה גאולה לגאולה והרי זרזים מקדימים, וכתב הרדב"ז דנראה דלכן קבעו באדר א' הי"ד ומ"ו לאסור בהספד ותענית ובה יצא ידי חובת דאורייתא שכבר עשו זכר לנס, ושוב מצוות דדברי קבלה דחו לאדר ב' (רדב"ז ח"ד).

חיוב משתה ושמחה

חיוב משתה ושמחה בפורים קטן, הרמ"א כתב שמעיקר הדין אין חיוב לעשות סעודה אלא שטוב להחמיר (תרצו א). ובמשנ"ב כתב (שם ס"ק ד) שטוב להחמיר רק בי"ד ולא בט"ו. הלבוש כתב שיש להחמיר גם בי"ד וגם בט"ו (שם). למעשה: מ"מ ירבה קצת בסעודה לכבוד הנס שנעשה בעיתים הללו, והטעם: כדי לצאת ידי המחמירים (משנ"ב תרצו ס"ק ה). ואמרו בשם הגרש"א שבכרכים המוקפים חומה נוהגים גם בט"ו (הליכות שלמה ח"ב עמוד שלה). המחמירים לעשות סעודה בפורים קטן כתבו הפוסקים שיש להוסיף תבשיל אחד יותר מהרגיל (לקט יושר עמוד קנט).

וכתב ר' חיים פלאג'י וראוי לאכול בסעודה זו בשר אפילו כשחל בערב שבת (מועד לכל חי לא כב).

ומוסיף השערי תשובה שיש להרבות בסעודה זו בשירות ותשבחות (תרצו ב).

